

Śmierć Sokratesa

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Irena Krońska, *Sokrates*, Warszawa 2001.
- Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. Irena Krońska, Warszawa 1984.
- Platon, *Obrona Sokratesa*, [w:] *Dialogi*, t. I, tłum. Władysław Witwicki, Kęty 1999.
- Ksenofont, *Obrona Sokratesa przed sądem*, [w:] Irena Krońska, *Sokrates*, Warszawa 2001.

Śmierć Sokratesa

Jean-François Pierre Peyron, *Śmierć Sokratesa*, 1787

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W 399 r. p.n.e. Sokrates został skazany na śmierć przez ateński sąd ludowy. Mimo że wyrok uważał za niesprawiedliwy i miał możliwość ucieczki, filozof zdecydował się jednak podporządkować trybunałowi. Jak ocenić jego decyzję? Czy była wyrazem bezkompromisowych przekonań, konsekwentnej postawy moralnej czy ślepego uporu? Jak sądzisz, co kierowało Sokratesem i czy podjął – twoim zdaniem – decyzję najlepszą z możliwych?

Twoje cele

- Poznasz zarzuty wysuwane przeciwko Sokratesowi w czasie procesu i kontekst oskarżenia.
- Przeanalizujesz argumenty, które Sokrates przedstawił na swoją obronę.
- Ocenisz postawę Sokratesa w trakcie procesu oraz w czasie oczekiwania na wyrok śmierci.

Przeczytaj

Kim był Sokrates? Sokrates (469–399 r. p.n.e.) był greckim filozofem działającym w Atenach. Zajmował się **etyką**. Za najważniejsze zadanie człowieka uważał troskę o własną duszę – należało robić to, co dobre, i unikać tego, co złe. W tym celu trzeba było dowiedzieć się, czym jest dobro. Sokrates był bowiem przekonany, że **cnota** jest wiedzą – człowiek, który wie, czym jest dobro, musi postępować właściwie (**intelektualizm etyczny**). Dobro i sens innych pojęć etycznych (jak np. sprawiedliwość) można – według Sokratesa – pojąć tylko za pomocą rozumu. Jednakże filozof sam powoływał się również na głos boski (**daimonion**), który chronił go przed czynieniem zła.

O co Sokrates został oskarżony?

W 399 r. p.n.e. odbył się proces Sokratesa. Starożytny historyk filozofii, Diogenes Laertios relacjonuje, że oskarżyciel Meletos wniósł dwa zarzuty.

((Diogenes Laertios

Żywoty i poglądy słynnych filozofów

Meletos, syn Meletosa, z gminy Pitteus, wnosi pod przysięgą następujące oskarżenie przeciwko Sokratesowi, synowi Sofroniska, z gminy Alopeke:

Sokrates jest winien nieuznawania bogów, których uznaje państwo, i wprowadzenia kultu jakichś nowych bóstw. Jest też winien psucia młodzieży. Za co powinien ponieść karę śmierci.

Źródło: Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. Irena Krońska, Warszawa 1984, s. 97.

Zarzuty wymierzone były w naukę Sokratesa. Głosił on mianowicie, że o tym, co należy czynić, poucza go wewnętrzny głos (**daimonion**), który pojawia się, gdy Sokrates ma uczynić coś złego.

W starożytnej Grecji daimonion był półboską istotą duchową, która pośredniczyła między bogami a ludźmi. W myśli Sokratesa został utożsamiony z głosem wewnętrznym, symbolizującym sumienie.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Drugi zarzut wobec Sokratesa odnosił się do samej jego działalności filozoficznej.

Wychowanie młodzieńców w starożytnej Grecji (**paideia**) miało na celu stworzenie z nich obywateli i łączyło w sobie elementy wychowania cielesnego, politycznego i muzycznego. Tymczasem Sokrates zachęcał młodych ludzi, by troszczyli się przede wszystkim o własną duszę. Uważał bowiem, że w rozróżnianiu dobra i zła powinni się kierować tylko własnym rozumem.

Podczas gdy tradycyjne wychowanie greckie nakazywało posłuszeństwo prawom i kultywowało cnoty obywatelskie, Sokrates twierdził, że każdy człowiek, zamiast podążać za tradycją oraz poglądami większości, powinien być w pierwszej kolejności wierny własnemu osądowi moralnemu. Nauczyciel wychowywał więc swoich uczniów w duchu nieufności wobec instytucji demokratycznych i też z tego powodu wzbudzał wrogość wśród polityków ateńskich, którzy doprowadzili do jego oskarżenia.

Alcybiades (na zdjęciu), Kritiasz i Charmides, przyjaciele Sokratesa, byli zwolennikami stronnictwa oligarchicznego w Atenach. Po wojnie peloponeskiej Sparta narzuciła Atenom rząd (Trzydziestu Tyranów), w którego skład wchodził Charmides. Gdy w 403 r. p.n.e. w Atenach przywrócono demokrację, prowadzoną przez Sokratesa krytykę instytucji demokratycznych odbierano jako sprzyjanie oligarchii i Sparcie. Proces Sokratesa miał więc podłożone polityczne, które kryło się za zarzutami o nieuznawanie bogów, wprowadzanie kultu nowych bóstw i psucie młodzieży.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Obrona Sokratesa

Sokrates sam wygłosił mowę obronną. Zarzut nieuznawania bogów państwowych odrzucił, powołując się na daimoniona, który był głosem boskim. Skoro więc wierzył w daimoniona, musi wierzyć i w innych bogów.

Więcej uwagi poświęcił natomiast zarzutowi psucia młodzieży. Nie tylko stwierdził, że jego nauczanie czyni młodych ludzi lepszymi, nie zaś gorszymi, jak uważają jego oskarżyciele, ale wystąpił przeciwko całemu społeczeństwu Aten. To on jeden potrafił wychowywać młodzież, podczas gdy wszyscy inni czynili to niewłaściwie. Swoją działalność filozoficzną przedstawił jako misję zleconą mu przez boga w celu rozbudzenia Ateńczyków:

((Platon

Obrona Sokratesa

Więc teraz, Ateńczycy, jestem daleki od tego, żebym miał przemawiać w obronie siebie samego, jakby się komuś zdawać mogło, ale raczej w obronie was, żebyście czasem nie obrazili boga za to, że was obdarował, jeżeli na mnie wyrok śmierci wydacie.

Bo jeśli mnie skażecie, to niełatwo znajdziecie drugiego takiego, który by tak, śmiech powiedzieć, jak bąk z ręki boga puszczoney, siadał miastu na kark; ono niby koń wielki i rasowy, ale taki duży, że gnuśniej i potrzebuje jakiegoś żądła, żeby go budziło.

Źródło: Platon, *Obrona Sokratesa*, [w:] *Dialogi*, t. I, tłum. Władysław Witwicki, Kęty 1999, s. 569–570.

Sokrates konsekwentnie więc prowokował Ateńczyków w swojej mowie obronnej. Gdy w głosowaniu został uznany winnym, zawisła nad nim groźba śmierci. Mógł zaproponować jednak inny wymiar kary, np. wygnanie lub grzywnę. Zamiast tego zaproponował dla siebie w ramach kary: najpierw dożywotnie utrzymanie na koszt państwa, następnie grzywnę w wysokości jednej miny, a na koniec wspomniął jeszcze o prośbach przyjaciół, aby zaproponował grzywnę wyższą, w wysokości trzydziestu min. Warto tu wyjaśnić, że wysokość grzywny była śmiesznie niska, a państwowy wikt był zaszczytem przysługującym szczególnie zasłużonym obywatelom. Zamiast kary, tak naprawdę domagał się nagrody za swoją działalność. W drugim głosowaniu zgromadzeni przychyliili się więc do kary, której żądało oskarżenie. Sokrates został skazany na śmierć.

Postawa wobec śmierci

Gdyby nie postawa Sokratesa w czasie procesu, prawdopodobnie nie zostałby skazany na śmierć, lecz wyrok bez wątpienia uniemożliwiłby mu dalszą działalność filozoficzną w Atenach. Takie były prawdopodobnie rzeczywiste zamiary oskarżycieli:

Irena Krońska

“ Sokrates

Wydaje się bardzo prawdopodobne, że rządzący [...] chcieli się pozbyć z miasta człowieka, który przez swoją ustawiczną krytykę instytucji demokratycznych i wpływ wywierany na młodzież mógł być rzeczywiście niebezpieczny dla ustroju; nie chcieli go jednak zabijać. Zależało im na tym, żeby opuścił Ateny, i gdyby zaproponował dla siebie karę wygnania, propozycja ta zostałaby zapewne przyjęta przez trybunał.

Źródło: Irena Krońska, *Sokrates*, Warszawa 2001, s. 57.

Dlaczego Sokrates nie próbował jednak uniknąć śmierci, proponując dla siebie karę wygnania? Poglądy etyczne Sokratesa były nierozdzielnie związane z jego życiem. Uprawiał filozofię, rozmawiając z przyjaciółmi i uczniami, a za swoją misję uważał pomoc w tym, by uświadomili sobie prawdę, którą już posiadają (**metoda majeutyczna**). Poszukiwał odpowiedzi na pytanie, czym jest cnota, i zachęcał każdego, by też się takich poszukiwań podjął. Na tym polegała jego metoda wychowawcza wobec młodych ludzi. Jedynym zaś kryterium oceny zdobytej w ten sposób wiedzy był rozum. Ucieczka z Aten byłaby – zdaniem Sokratesa – przyznaniem, że głoszone przez niego poglądy etyczne są pozbawione wartości.

W ten sposób Sokrates trafił do więzienia, albowiem ze względów religijnych musiał poczekać na wykonanie wyroku śmierci 30 dni. Bogaci przyjaciele mieli możliwość zorganizowania ucieczki i nalegali, by Sokrates się na to zgodził. On jednak nie zmienił swojej decyzji.

Podczas pobytu w więzieniu Sokratesa codziennie odwiedzali jego przyjaciele, z którymi filozof do samej śmierci prowadził dysputy filozoficzne.

Jak ocenić decyzję Sokratesa? Czy było to ukoronowanie jego filozoficznej działalności, której poświęcił życie? Do samego końca pozostał przecież wierny przekonaniom, które dyktował mu rozum oraz podpowiadał głos boski. Lecz z drugiej strony – czy śmierć Sokratesa miała sens? Skoro twierdził, że bóg powierzył mu misję nakłaniania ludzi do cnoty, czy nie powinien raczej uniknąć śmierci i nadal nauczać – nawet jeśli kontynuowałby swoją misję gdzie indziej? Pojawia się też inne pytanie: czy człowiek ma moralny obowiązek podporządkowania się wyrokom, które uznaje za niesprawiedliwe? Sokrates nie tylko nie miał takich wątpliwości, lecz także do samego końca zachował pogodę ducha. Jak ty oceniasz jego wybór?

Słownik

cnota

zbiór cech charakteru, postawa lub siła moralna charakteryzujące jednostkę, która żyje według norm etyki i dąży do osiągnięcia doskonałości osobistej; życie cnotliwe polega na przedkładaniu dobra etycznego nad przyjemności; treść pojęcia dobra zależy od przyjmowanego przez jednostkę systemu etycznego

daimonion

(z gr. *daimonion*, zdrobnienie od: *daimon* – bóstwo, demon) symbol sumienia; u Sokratesa: głos wewnętrzny, który powstrzymuje przed niewłaściwym działaniem (według Platona) lub doradza, co należy czynić (według Ksenofonta)

etyka

(z gr. *ethos* – obyczaj, charakter) nauka o moralności, która jest ogółem ocen i norm moralnych przyjętych w danej zbiorowości społecznej (zbiorowości, klasie lub grupie społecznej, środowisku) w określonej epoce

intelektualizm etyczny

stanowisko etyczne zajmowane przez Sokratesa, zgodnie z którym warunkiem prowadzenia cnotliwego życia jest intelektualne poznanie natury dobra

metoda majeutyczna

(z gr. *maieutikós* – położniczy) metoda stosowana przez Sokratesa, polegająca na wydobywaniu z rozmówcy wiedzy, której sobie nie uświadamiał

paideia

(z gr. *país* – dziecko; *paideia* – wychowanie, wykształcenie, kultura) w starożytnej Grecji pojęcie odnoszące się pierwotnie do kształcenia dzieci, a w okresie klasycznym do kształcenia ogólnego; dążące do idealnej harmonii elementów cielesnych, muzycznych i politycznych

Polecenie 1

Zapoznaj się z różnymi wypowiedziami na temat śmierci Sokratesa. Czy była ona jego własnym wyborem? Swoją odpowiedź uzasadnij.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P17bMiMoA>

Dziennikarz: Wszyscy wiemy, że Sokrates, oskarżony o psucie młodzieży i nieuznawanie bogów, został skazany na śmierć. Wiemy też, że mając możliwość ucieczki z Aten, zdecydował się pozostać w więzieniu i ponieść wymierzoną mu karę. Jak ocenić tę decyzję? Czy ta postawa Sokratesa była zgodna z poglądami, które głosił przez całe życie? A może była ich zaprzeczeniem?

Historyk: Zaczniemy od tego, że zorganizowanie ucieczki było właściwie tylko kwestią pieniędzy - przypadku kaucji złożonej przez Kritiona i przekupienia straży więziennej, na co pieniądze chcieli dać bogaci przyjaciele filozofa, Krition, Simiasz i Kebes. Władzom ateńskim ucieczka filozofa byłaby na rękę - stanowiłaby dowód, że jest przeciwnikiem demokracji, a jego pogarda dla śmierci była tylko pozą. Musimy bowiem pamiętać, że zarzuty stanowiły pretekst, zaś prawdziwe tło procesu było polityczne. Był to proces o wrogość wobec demokracji i podważanie jej autorytetu. Sześćdziesięciokilkuletni Sokrates skupiał koło siebie ludzi wybitnych, przeważnie młodych, na których wywierał wpływ nie tylko swoimi poglądami filozoficznymi, lecz także politycznymi. W Atenach kilka lat wcześniej obalono zaprowadzoną przez oligarchów tyranię i przywrócono demokrację. Jaki był stosunek Sokratesa do tyranii, nie wiadomo, faktem jest, że przyjaźnił się z ateńskimi oligarchami, zaś po przywróceniu demokracji zajadłe krytykował instytucje demokratyczne. To właśnie ta krytyka spowodowała na niego oskarżenie. Choć zatem Sokrates nie został skazany za poglądy filozoficzne, lecz polityczne, to właśnie swoją postawę etyczną - troskę o duszę i wiarę w wewnętrzny głos boskiego pochodzenia - przeciwstawił oskarżeniu. Ucieczka byłaby w tym wypadku zanegowaniem działalności, której poświęcił całe życie.

Na podstawie: Irena Krońska, *Sokrates*, Warszawa 2001, s. 48-58.

Hegel: Sokrates przeciwstawił suwerennej władzy ludu ateńskiego własne sumienie. I sam, przed trybunałem własnego sumienia, uznał się za niewinnego. Innymi słowy, za jedyne go sędziego, który mógłby orzekać w jego sprawie uznał swoje własne przeświadczenie, które mu mówi, że słuszność i prawda są po jego stronie, że to on ma prawo sądzić Ateńczyków – i wydaje o nich sąd pogardliwy – a nie oni jego.

Na podstawie: Irena Krońska, *Sokrates*, Warszawa 2001, s. 57.; Gottfried W.G. Hegel, *Wykłady z historii filozofii*.

Libanios: A zatem, w takim sensie, śmierć Sokratesa okazuje się jego własnym wyborem. Nie oskarżyciele – Anytos i Meletos, byli sprawcami sądu nad Sokratesem, lecz sam Sokrates. Bo gdyby się był zgodził na kompromis i zaprzestał swojej działalności uznając, że zdanie ogółu jest ważniejsze niż jego sumienie i to, co mu rozum dyktuje i że w obliczu śmierci należy porzucić misję zachęcania innych do troski o duszę, dalej prowadziłby dysputy na ulicach Aten.

Na podstawie: Irena Krońska, *Sokrates*, s. 58.

Leszek Kołakowski: Ponieważ Sokrates rozum wielbił – choć może go nie określił wyraźnie – i ponieważ wierzył, że prawdę jakąkolwiek tylko wysiloną pracą Rozumu zdobyć się daje, oskarżenie, którego padł ofiarą, nie było może całkiem bezzasadne. Oskarżali go, że nie uznaje bogów miasta ale innych jakichś zmyśla i tak młodzież na manowce prowadzi. Jeśli nawet oskarżenie w dosłownym sensie nie było może całkiem trafne, to jednak rzeczywiście tak było, że szukał Prawdy w samym Rozumie, a nie w tradycji, że wszystko zalecał kwestionować i młodych ludzi w tym samym duchu wychowywał. Wszystko było na łasce Rozumu, nie uznawał prócz Rozumu żadnych autorytetów; chciał jednak prawo szanować, a nawet odmówił z tego powodu ucieczki z więzienia, do czego go uczniowie namawiali; wiedział przecież, że pada ofiarą niesprawiedliwego wyroku, sądził jednak, że w tej sytuacji trzeba prawu również za cenę życia okazać posłuch. Wolno powiedzieć, że ten, kto każe bez zróżnicowania czcić tradycję jako taką, przekazaną w tradycji domniemaną mądrość jako taką, ten powinien uznać, że słusznie Sokrates został na śmierć skazany.

Leszek Kołakowski, *O co nas pytają wielcy filozofowie?*, Kraków 2004, s. 13.

Ksenofont: Pamiętam rozmowę, która poprzedziła śmierć Sokratesa. Największą goryczą, powiedział Apollodoros, napawa mnie, że zginiesz niesprawiedliwie. W odpowiedzi na to Sokrates miał go pogłaskać po głowie i wyrzec te słowa: Jakże to, najdroższy Apollodorze? A ty byś chciał, żebym zginął sprawiedliwie? I uśmiechnął się przy tym. Przez podkreślenie w sędzie swojej wartości Sokrates ściągnął na siebie

zawiść i pobudził sędziów do skazania go na śmierć. Moim więc zdaniem, okazał moc duszy. Skoro bowiem raz doszedł do przekonania, że śmierć jest lepsza dla niego niż życie, wtedy, jak był nieobojętny na każde dobro, tak samo nie okazał się słabym wobec śmierci, ale z pogodą umysłu na śmierć czekał i w takim nastroju ją poniósł.

Na podstawie: Irena Krońska, *Sokrates*, s. 167-174.

Przechodzień: Jak każdy obywatel Aten, Sokrates powinien dbać przede wszystkim o sprawy publiczne oraz o sprawy prywatne, czyli o pomyślność własnego domu. Nie rozumiem, jak mógł przedłożyć własne przekonania nad dobro swojej rodziny. Czy troska o duszę, do której nawoływał, może wywoływać cierpienie u innych, a zwłaszcza - najbliższych?

Uczeń: Jako uczeń Sokratesa nie mogę zrozumieć, dlaczego nie zdecydował się na ucieczkę. Przez całe swoje życie uczył nas, aby słuchać tylko głosu wewnętrznego i własnego rozumu. Kiedy zaś próbowaliśmy przekonać go, żeby właśnie z tego powodu uciekał, on twierdził, że winien jest posłuszeństwo prawom. A przecież na podstawie tych właśnie praw skazano go niesprawiedliwie.

Przyjaciół: Straciłem przyjaciela, który nie tylko mnie, ale i całe to miasto czynił na co dzień lepszym - rozmowy z nim pobudzały nas bowiem do myślenia i prowadziły ku cnocie. Tak sam Sokrates określił swoją misję - zachęcać nas, byśmy troszczyli się tylko o swoją duszę. Czy ze względu na przyjaźń do nas, nie powinien przede wszystkim właśnie tej misji kontynuować? Wydaje mi się, że gdyby chciał być konsekwentny, powinien za wszelką cenę uniknąć śmierci.

Polecenie 2

Porównaj postawę filozoficzną Sokratesa z historią przedstawioną we współczesnym dziele filmowym *12 gniewnych ludzi* Sidneya Lumeta. W tym celu wykonaj następujące kroki.

1. Przed zapoznaniem się z filmem zastanów się nad tymi pytaniami. Odpowiedzi zapisz w formie krótkiej notatki.

- Czy zachowanie Sokratesa przed sądem oraz postawa, jaką zajął wobec wyroku śmierci, wynika – twoim zdaniem – z jego życiowej postawy filozoficznej?
- Jak scharakteryzujesz postawę filozoficzną Sokratesa? Jakie byłyby jej najważniejsze elementy? Jakie wartości miały dla niej największe znaczenie?
- Czym kierował się sąd ateński, który skazał Sokratesa na śmierć?
- Czy – twoim zdaniem – sędziowie postąpili sprawiedliwie?
- Jaki powinien być sprawiedliwy sędzia?
- Czy Sokrates byłby dobrym sędzią? Odwołaj się do jego postawy filozoficznej.

2. Obejrzyj film *12 gniewnych ludzi*. Jeśli nie masz takiej możliwości, zapoznaj się z tekstem Artura Szutty *Dwunastu gniewnych ludzi – studium demokracji w działaniu* dostępnym w internecie. Następnie odpowiedz na pytania.

- Czym kierował się każdy z dwunastu sędziów? Wynotuj ich działania i określ motywacje każdej z osób.
- Czy w postępowaniu którejś z postaci dostrzegasz postawę sokratejską? Wyjaśnij swoją odpowiedź.

- Czy dostrzegasz podobieństwa między niektórymi sędziami z filmu a członkami sądu ateńskiego, którzy skazali Sokratesa?

3. Zapisz w formie krótkiej notatki rezultaty porównania postawy i procesu Sokratesa z filmowym procesem przedstawionym w filmie. Jakie podobieństwa dostrzegasz? Wskaż je i wyjaśnij, na czym polegają.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Sokrates umarł w

☐ 401 r. p.n.e.

☐ 322 r. p.n.e.

☐ 469 r. p.n.e.

☐ 399 r. p.n.e.

Ćwiczenie 2

Wskaż, o co został oskarżony Sokrates.

☐ nieuznawanie bogów państwowych

☐ zdradę

☐ psucie młodzieży

☐ działalność wywrotową

Tekst do ćwiczeń 3–7

 Ksenofont

Obrona Sokratesa przed sądem

Co to ma znaczyć? Dopiero teraz płaczecie? A nie wiedzieliście od dawna, że już w chwili, kiedy się urodziłem, natura skazała mnie na śmierć? Gdybym zresztą ginął przedwcześnie, kiedy dopiero miałbym

opływać we wszelką pomyślność, jasne, że wtedy i ja, i każdy, kto jest dla mnie życzliwy, musiałby się smucić; ale jeżeli odchodzę z życia, w którym czekają mnie tylko cierpienia, więc wszyscy, jak sądzę, powinniście się radować, że mi się los tak szczęśliwie układa.

A był tam obecny Apollodoros, jego gorący zwolennik, poza tym człowiek prostego ducha, który powiedział: – To jednak, Sokratesie, napawa mnie największą goryczą, że zginiesz niesprawiedliwie. – W odpowiedzi na to Sokrates miał go pogłaskać po głowie i wyrzec te słowa: – Jakże to, najdroższy Apollodorze? A ty byś chciał, żebym zginął sprawiedliwie? – i uśmiechnął się przy tym.

Źródło: Ksenofont, *Obrona Sokratesa przed sądem*, [w:] Irena Krońska, *Sokrates*, Warszawa 2001, s. 173.

Ćwiczenie 3

Sokrates twierdzi w tekście, że

☐ w jego przypadku śmierć jest dobra.

☐ wyrok jest niesprawiedliwy.

☐ ginie sprawiedliwie.

☐ należy podporządkować się prawu.

Ćwiczenie 4

Zaznacz w tekście argument, którego Sokrates używa, by przekonać swoich uczniów, że ma słusność, nie uciekając przed wyrokiem śmierci.

☐ zielony

Co to ma znaczyć? Dopiero teraz płaczecie? A nie wiedzieliście od dawna, że już w chwili, kiedy się urodziłem, natura skazała mnie na śmierć? Gdybym zresztą ginął przedwcześnie, kiedy dopiero miałbym opływać we wszelką pomyślność, jasne, że wtedy i ja, i każdy, kto jest dla mnie życzliwy, musiałby się smucić; ale jeżeli odchodzę z życia, w którym czekają mnie tylko cierpienia, więc wszyscy, jak sądzę, powinniście się radować, że mi się los tak szczęśliwie układa.

A był tam obecny Apollodoros, jego gorący zwolennik, poza tym człowiek prostego ducha, który powiedział:

- To jednak, Sokratesie, napawa mnie największą goryczą, że zginiesz niesprawiedliwie. - W odpowiedzi na to Sokrates miał go pogłaskać po głowie i wyrzec te słowa:
- Jakże to, najdroższy Apollodorze? A ty byś chciał, żebym zginął sprawiedliwie? - i uśmiechnął się przy tym.

Ćwiczenie 5

Wyraź powyższy argument własnymi słowami. Czy cię przekonuje?

Ćwiczenie 6

Dlaczego lepiej jest zginąć niesprawiedliwie niż sprawiedliwie, jak mówi Sokrates Apollodorowi? W swojej odpowiedzi odwołaj się do poglądów etycznych Sokratesa oraz przykładu postawy etycznej, jaką reprezentował.

Ćwiczenie 7

Oceń postawę Sokratesa wobec wyroku śmierci. W odpowiedzi możesz uwzględnić różne punkty widzenia. Za każdym razem wskaż kryterium, na którym opiera się twoja ocena.

Ćwiczenie 8

Jak powiedział profesor Leszek Kołakowski: „ten, kto każe bez zróżnicowania czcić tradycję jako taką, przekazaną w tradycji domniemaną mądrość jako taką, ten powinien uznać, że słusznie Sokrates został na śmierć skazany”. Dlaczego właśnie tradycjoniści powinni poprzeć wyrok śmierci na Sokratesa?

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Śmierć Sokratesa

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

V. Filozofia Sokratesa jako początki filozofii człowieka i etyki. Uczeń:

- 1) charakteryzuje filozofię Sokratesa w kontekście jego życia i postawy moralnej;
- 4) dyskutuje na temat „dlaczego ludzie postępują źle?”, przedstawiając tezę intelektualizmu etycznego oraz argumenty za i przeciw niemu.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Poznasz zarzuty wysuwane przeciwko Sokratesowi w czasie procesu i kontekst oskarżenia.
- Przeanalizujesz argumenty, które Sokrates przedstawił na swoją obronę.
- Ocenisz postawę Sokratesa w trakcie procesu oraz w czasie oczekiwania na wyrok śmierci.

Cele operacyjne. Uczeń:

- rozpoznaje wpływ starożytnej filozofii greckiej na europejską kulturę późniejszych epok, a zwłaszcza na literaturę piękną, naukę i religię;

- dostrzega w poglądach filozofów paradygmaty myślowe, które są obecne w kulturze na przestrzeni wieków;
- rozwija krytyczne myślenie i sprawności logiczne poprzez analizę wybranych pytań i argumentów filozoficznych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- audiobook;
- drama.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z treściami z zakładki „Przeczytaj” oraz z multimedium w sekcji „Audiobook”.

Faza wprowadzająca:

1. Przedstawienie wyświetlonego na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika tematu lekcji i celów zajęć. Wspólne ustalenie kryteriów sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji. Przedstawia uczniom temat dyskusji: *Sokrates został skazany na śmierć. Pomimo możliwości ucieczki zdecydował*

się podporządkować trybunałowi. Jak ocenić jego decyzję?

Wspólna praca całego zespołu klasowego.

Faza realizacyjna:

1. **Drama.** Nauczyciel dzieli klasę na trzy grupy. Ich zadaniem będzie odegranie scenek z sali sądowej. Wybrane osoby z każdej grupy wcielą się w postaci Sokratesa, sędziego, prokuratora i oskarżyciela. Pozostali uczniowie będą odgrywać rolę widowni, która ma prawo zadawać pytania oskarżonemu. Tematy do opracowania dla poszczególnych grup:
 - grupa 1.: oskarżenie Sokratesa;
 - grupa 2.: obrona Sokratesa;
 - grupa 3.: postawa wobec śmierci.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Audiobook”, a następnie odczytuje polecenie:
 - *Zapoznaj się z różnymi wypowiedziami na temat śmierci Sokratesa. Czy była ona jego własnym wyborem? Swoją odpowiedź uzasadnij.*Uczniowie pracują w parach, analizując treść zadania, dyskutując i zapisując wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązanie i spostrzeżenia na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. Jako podsumowanie uczniowie rozwiązują ćwiczenia nr 1-5.
2. Nauczyciel ponownie zadaje uczniom i uczennicom pytanie z fazy wprowadzającej: *Jak ocenić decyzję Sokratesa o podporządkowaniu się trybunałowi?* Następnie wspólnie zastanawiają się, czy coś w odpowiedziach uczniów i uczennic się zmieniło. Jeżeli tak, to z czego to wynika?
3. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie rozwiązują ćwiczenia 6-8.

Materiały pomocnicze:

- Baer U., *Gry dyskusyjne*, Lublin 2000.
- Filonik J., *Ateńskie procesy o bezbożność do 399 r. p.n.e. – próba analizy*, w: „Meander”, 2014.
- Krokiewicz A., *Zarys filozofii greckiej*, Warszawa 2000.
- Ksenofont, *Obrona Sokratesa*, Warszawa 2019.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, tom 1, Warszawa 2005.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimediami w sekcji „Audiobook” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.